

Solomonovu knihu, ktorá sa v súčasnosti dostáva na náš trh, možno označiť za netradičný spôsob výkladu ústredných filozofických myšlienok v uvedenom období. Na relatívne malom priestore odкрýva „pohyb myšlienok“ najvýraznejších filozofických autorít v európskej filozofickej kultúre myslenia, objasňuje, v čom je spätosť a v čom odlišnosť medzi klasickou a poklasickou filozofiou.

Ján Šlosiar

PhDr. Ján Šlosiar, CSc.
Katedra filozofických vied UMB
Tajovského 40
975 49 Banská Bystrica
SR

ETIKA SÚČASNOSTI V KONTEXTE POSTMODERNY

Kol.: Vybrané problémy soudobé etiky. Brno, FF MU 1993, 114 s.

Nedávno vyšla v Čechách veľmi zaujímavá a v mnohých smeroch podnetná kolektívna práca brnenských autorov *Vybrané problémy soudobé etiky*. Jej prínos spočíva predovšetkým v tom, že okrem množstva informácií z oblasti etiky, ktoré sú na Slovensku málo známe a rozpracované (napríklad otázky postmoderny v etike, etika východných náboženstiev, environmentálna etika atď.), prináša nové pohľady na mnohé otázky našej každodennej súčasnosti. Na prvý pohľad pôsobia niektoré témy zahrnuté v práci navzájom nesúrodo. Lenže je to len prvý dojem, ktorý môže vzniknúť u čitateľa po prečítaní obsahu práce. Avšak už prvý príspevok Radima Brázdu *Etika v postmoderní době* odstraňuje tento dojem, pretože je to vlastne „programový“ materiál vymedzujúci a zjednocujúci hlavné problémy, na ktoré ďalší autori v práci nadväzujú. Základnou ideou práce je vystihnúť hlavné problémy sveta v súvislosti s ich globalizáciou, a to predovšetkým cez prizmu procesov rozpadu paradigiem tradičnej modernej etiky, ktoré sú založené na univerzálnom centrizme. Autori sa vo svojich príspevkoch pokúšajú naznačiť skutočnosť ako radikálne pluralitnú a diferencovanú. Ide vlastne o pluralizmus myslenia, spôsobov konania, hodnotových systémov, orientácie a racionalít. Hľadajú odpoveď na otázku, či v situácii kultúrnej diferenciacie možno uvažovať o tom, že jeden etický systém je lepší než iný.

Radim Brázda poukazuje na stav, v ktorom sa vlastne nachádza mravný subjekt v súčasnosti. Autor charakterizuje súčasný vývoj etiky cez plnoprávne uznanie hodnotovosti takých etických pojmov, ako je diferencovanosť, pluralita, konečnosť, kontingentnosť a transverzalita. Obsah týchto pojmov zreteľne naznačuje, že doba univerzálnych etických systémov, nárokových si na večné či absolútne pravdy, sa končí. Brázda však dôrazne upozorňuje na to, že pluralita sama osebe nie je cieľom vývoja etického myslenia, ale je len predpokladom pre existenciu a fungovanie diferentného sveta. Z toho mu logicky vyplýva záver, že dôležitým predpokladom koexistencie ľudstva v súčasnosti je vylúčenie totalitného konceptu morálky.

Autor svoje závery potvrdzuje aj analýzou názorov najvýznamnejších predstaviteľov postmoderny v etike, ako sú napríklad M. Foucault, R. Rorty, H. Jonas a ďalší.

Príspevkom k naplneniu základnej myšlienky celej knihy o diferentnosti vo svete etiky a morálky je aj štúdia Dušana Lužného *Etika a kulturné diferentní svět – příklad indické etiky*. Cieľom tohto príspevku je dokázať na základe analýzy hinduistickej, buddhistickej a džinistickej etiky, že v jednej krajine môžu existovať vedľa seba odlišné myšlienkové smery, rôzne skupiny s rôznym videním sveta, ktoré dokážu byť do značnej miery navzájom tolerantné, a to aj napriek tomu, že extrémistické náboženské hnutia sú tiež súčasťou najnovších dejín Indie.

Petr Jemelka vo svojom príspevku *Etika a životní prostředí* naznačuje niektoré základné mravné problémy, ktoré súvisia so vzťahom človeka a prírody. V nadväznosti na túto základnú líniu celej knihy upozorňuje na to, že environmentálna etika je príkladom plurality a diferentnosti v protiklade k tradičnému etickému mysleniu, pretože prekračuje rámec medziľudských vzťahov. V tomto kontexte potom autor vidí úlohy environmentálnej etiky vo formulovaní medzí, hraníc a morálnych noriem týkajúcich sa správania ľudí k prírode a životnému prostrediu ľudstva vôbec.

D. Lužný vo svojom druhom príspevku *Etika životního prostředí* nadväzuje na P. Jemelku a ešte silnejšie akcentuje potrebu kultúrnych a hodnotových zmien vyplývajúcich z ekologickej krízy. Podstatu problému, ktorý sa pokúša riešiť environmentálna etika, vidí v tradičnej metafyzike a axiológii, ktoré stoja na kultúrnej tradícii euroamerickej civilizácie. Táto pozícia sa reflektuje v ekologickej kritike antropocentrizmu a v úsilí vybudovať neantropocentrickú axiológiu a metafyziku. Tieto neantropocentrické teórie by mali byť založené na biosférickom egalitarizme čiže na rovnocennosti všetkých foriem života. Do tohto kontextu potom zapadá aj postmoderné spochybnenie legitimacy nadvlády človeka nad prírodou.

Napriek tomu, že problémy, na ktoré D. Lužný upozorňuje prostredníctvom analýzy hlbinej ekológie, sú veľmi dôležité, viac sa prikláňam k spôsobu riešenia problému ekologickej krízy, ktorý naznačil P. Jemelka, t.j. technickými prostriedkami prispieť k zachovaniu budúcej funkčnej podoby vzťahu človeka a prírody. Dôvodom pre takéto stanovisko je moje presvedčenie, že napriek vnútornej hodnote prírody nemožno stavať na jednu úroveň mravné dobro konané vedomou bytosťou (človekom) a ne-morálne dobro, ktoré je výsledkom bytia ostatných živých bytostí. Ak chápeme morálku ako aktuálny stav mravného vedomia a mravných vzťahov jednotlivca a spoločnosti, potom je zrejmé, prečo považujem názor P. Jemelku za bližší môjmu.

Potvrdenie môjho stanoviska možno nájsť aj v záverečnom príspevku Jiřího Sekeráka *Bio-sociální základy člověka a etika*. Konštatuje sa v ňom, že „mravnosť nemá ani zmysel, ani oprávnenie mimo ľudského kontextu“ (s. 114). Autor ďalej uvádza, že problém pôvodu ľudskej morálky a jej objektivity je jedným z najzákladnejších predpokladov postavenia etiky na vedeckých základoch. Umožňuje to chápať mravnosť ako priamu funkciu ľudskej prirodzenosti.

Na záver možno konštatovať, že v troch záverečných príspevkoch (v prácach P. Jemelku, D. Lužného a J. Sekeráka) cítiť určité vnútorné napätie súvisiace s rozličnými pohľadmi na niektoré otázky etiky a morálky. Treba však uviesť, že takéto vnútorné napätie je charakteristické pre celú súčasnú etiku a súvisí predovšetkým s jej dynamickým vývojom. Škoda, že spomenutí autori sa aspoň nepokúsili o riešenie tohto napätia. Napriek tomu možno konštatovať, že práca *Vybrané problémy soudobé etiky* je hodnotným príspevkom do diskusie o ďalšom smerovaní etiky v kontexte konca 20. storočia a nástupu nového tisícročia. Rád by som ešte poznamenal, že zvolený názov práce sa mi zdá trochu hmlistý. To však nič nemení na tom, že práca je hodná širokého záujmu odbornej, ale aj laickej verejnosti.

Vasil Gluchman

PhDr. Vasil Gluchman, CSc.
Katedra filozofie FF UPJŠ
ul. 17. novembra 1
081 16 Prešov
SR